

Héraðsdómur Reykjavíkur

Dómur 13. maí 2026.

Mál nr. E-5362/2025:

A

(Ingólfur Vignir Guðmundsson lögmaður)

gegn

íslenska ríkinu

(Ásta Sóllilja Sigurbjörnsdóttir lögmaður)

Dómur

- Mál þetta, sem dómtekið var 15. apríl 2026, höfðaði A, [...], 23. september 2025, gegn íslenska ríkinu, [...], Reykjavík.
- Endanlegar dómkröfur stefnanda eru þær aðallega að stefndi verði dæmdur til að greiða honum miskabætur að fjárhæð 4.100.000 krónur, auk dráttarvaxta samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá 19. febrúar 2023 til greiðsludags. Til vara er krafist lægri fjárhæðar í miskabætur að álitum, ásamt dráttarvöxtum eins og greinir í aðalkröfu. Í báðum tilvikum krefst stefnandi málskostnaðar úr hendi stefnda eins og málið sé ekki gjafsóknarmál.
- Stefndi krefst aðallega sýknu af dómkröfum stefnanda en til vara er krafist verulegrar lækkunar þeirra. Þá er krafist málskostnaðar en til vara að hann verði látinn niður falla.
- Aðalmeðferð máls þessa fór fram samhliða aðalmeðferð í samkynja máli nr. E-5363/2025 vegna atvika er varða sömu lögreglurannsókn.

I. Helstu málsatvik og ágreiningsefni

- Atvik þessa máls hafa áður verið til umfjöllunar hjá dómstólum, sbr. dóma Landsréttar 10. maí 2024 í máli nr. 247/2023 og 13. mars 2025 í máli nr. 533/2023 og teljast helstu atvik ágreiningislaus. Eins og fram kemur í dómunum og í gögnum máls þessa er atvik málsins að rekja til rannsóknar skattrannsóknarstjóra á skattskilum félagsins B. fyrir árin 2012 til 2015 sem hófst 11. ágúst 2015 vegna tilkynningar ríkisskattstjóra um að grunur léki á um oftekinn innskatt og offærð rekstrargjöld í starfsemi félagsins. Stefnandi var

stjórnarmaður og eigandi félagsins á rannsóknartímanum og hafði ásamt meðeiganda sínum prókúruumboð fyrir félagið.

6. Skattrannsóknarstjóri mun hafa vísað málinu til embættis sérstaks saksóknara, nú héraðs-saksóknara, 19. nóvember 2015, til sakamálarannsóknar. Var stefnandi í ljósi stöðu sinnar meðal þeirra sem til rannsóknar voru vegna málsins.
7. Í kjölfarið var farið í gagnaöflun og þær rannsóknaraðgerðir hjá embætti héraðs-saksóknara sem mál þetta snýst um. Við aðalmeðferð málsins var því lýst yfir af hálfu stefnanda að ekki væri ágreiningur um að hann sætti aðeins þeim þvingunarúrræðum sem lýst er í greinargerð stefnda. Verður þeim því lýst samkvæmt greinargerð stefnda og gögnum málsins.
8. Samkvæmt handtökuskýrslu var stefnandi handtekinn kl. 7:36 12. apríl 2016 í þágu rannsóknar málsins og mun hann hafa verið yfirheyrður hjá lögreglu þann sama dag. Óumdeilt er að hann var látinn laus samdægurs en gögn máls eru misvísandi varðandi tíma-setningu. Samkvæmt handtökuskýrslu og greinargerð stefnda var hann látinn laus kl. 17:13 en samkvæmt fyrirliggjandi endurriti úr þingbók Héraðsdóms Reykjaness var hann leiddur fyrir dómara kl. 17:53 vegna kröfu um gæsluvarðhald og verður að ætla að hann hafi þá enn verið handtekinn. Gæsluvarðhaldskröfunni var hafnað og dómþingi slitið kl. 18:15 og verður því að ætla að þá fyrst hafi hann verið látinn laus.
9. Stefnandi þurfti einnig að þola skoðun bankagagna samkvæmt dómsúrskurði 25. febrúar 2016 sem kveðinn var upp án vitneskju hans. Þá sætti hann haldlagningu bókhaldsgagna, 1.600 bandaríkjadala og tveggja farsíma. Haldlagningu fjármunanna var aflétt 9. apríl 2021, eins og millifærslukvittun sýnir, og er jafnframt ómótmælt þeirri staðhæfingu stefnda að farsímarnir hafi verið afhentir honum degi fyrr.
10. Þá sætti stefnandi kyrrsetningu 50% eignarhluta í þremur félögum með kyrrsetningargerð 20. apríl 2016. Með sömu kyrrsetningargerð voru kyrrsettar ýmsar bifreiðar og vélar sem munu hafa verið í eigu C. en samkvæmt athugasemd við innfærslu í þinglýsingabækur 11. maí 2016 var gerðarþoli (stefnandi) ekki skráður eigandi neinna hinna kyrrsettu ökutækja.
11. Eftir úrvinnslu og greiningu á þeim gögnum sem lögregla aflaði var málinu vísað aftur til skattrannsóknarstjóra til þóknanlegrar meðferðar 7. október 2016. Skattrannsóknarstjóri vísaði síðan málinu að nýju til embættis héraðssaksóknara 28. nóvember 2018 vegna meintra brota á ákvæðum laga nr. 50/1988, um virðisaukaskatt, laga nr. 145/1994,

um bókhald, og eftir atvikum ákvæðum almennra hegningarlaga nr. 19/1940. Stefnandi var meðal tilgreindra sakborninga.

12. Í skýrslu um niðurstöðu rannsóknar skattrannsóknarstjóra kom fram að B hefði verið að jöfnu í eigu stefnanda og D og að þeir hefðu báðir, auk E, sambýliskonu D, komið að ákvarðanatöku fyrir félagið, enda þótt E hefði ekki haft formleg stjórnartengsl. Bókhald hefði ekki verið fært. Misbrestur hefði verið á skilum virðisaukaskattsskýrslna á tilgreindum uppgjörstímabilum 2012 og skilað hefði verið efnislega röngum virðisaukaskattsskýrslum vegna allra annarra uppgjörstímabila á þeim tíma sem rannsóknin laut að. Oftalinn tilhæfulaus innskattur B á rekstrarárunum 2012 til og með 2015 næmi samtals 67.639.912 krónum.
13. Kyrrsetning á þeim eignum stefnanda sem kyrrsettar höfðu verið í þágu rannsóknar málsins var felld úr gildi að kröfu stefnanda með úrskurði Héraðsdóms Reykjaness 12. febrúar 2021 í máli nr. K-3177/2020. Vísað var til þess að rannsóknin hefði dregist svo mjög að ekki væri réttlætjanlegt að kyrrsetning héldi gildi sínu.
14. Ákæra var gefin út í málinu 21. október 2021 á hendur fimm sakborningum en stefnandi var ekki einn þeirra. Málið var fellt niður á hendur honum með bréfi, dags. 1. desember 2021. Meðeigandi stefnanda að félaginu var hins vegar sakfelldur með endanlegum dómi Landsréttar 10. maí 2024 í máli nr. 247/2023.
15. Við þetta er því að bæta að B var úrskurðað gjaldþrota 9. nóvember 2017. Með endanlegum og áður nefndum dómi Landsréttar 13. mars 2025 í máli nr. 533/2023 var stefnandi dæmdur til að greiða þrotabúi félagsins 14.230.356 krónur, ásamt dráttarvöxtum samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu á nánar tilgreindu tímabili. Fjárhæð höfuðstólsins samsvaraði þeirri fjárhæð sem talið var sannað að stefnandi hefði tekið út af reikningum félagsins í reiðufé og var það niðurstaða dómsins að um væri að ræða óheimil lán í andstöðu við 79. gr. laga nr. 138/1994 um einkahlutafélög, enda hefði stefnandi ekki getað gert grein fyrir því með hvaða hætti úttektirnar voru hagnýttar í þágu félagsins frekar en í eigin þágu.
16. Með bréfi lögmanns stefnanda til embættis ríkislögmans, dags. 19. janúar 2023, var krafist bóta úr hendi stefnda vegna þeirra þvingunaraðgerða sem stefnandi mátti sæta undir rannsókn málsins. Stefndi tekur fram að krafan hafi enn verið í vinnslu hjá embættinu þegar mál þetta var höfðað. Átelur stefnandi þann seinagang sem valdið hafi því að stefnanda sé nauðugur einn sá kostur að höfða mál þetta til að leita réttar síns og fá úrlausn um kröfu sína.

17. Við aðalmeðferð málsins gaf stefnandi aðilaskýrslu en ekki voru gefnar vitnaskýrslur.

II. Helstu málsástæður og lagarök stefnanda

18. Stefnandi byggir á því að hann eigi rétt á bótum á grundvelli 1., sbr. 2., mgr. 246. gr. laga nr. 88/2008, enda hafi rannsókn í sakamáli sem stofnað var til, m.a. á hendur honum, verið felld niður og við slíkar aðstæður beri íslenska ríkið hlutlæga bótaábyrgð. Fyrir liggi að hann hafi sætt aðgerðum samkvæmt IX.–XIII. kafla laga nr. 88/2008 um meðferð sakamála. Hald hafi verið lagt á ýmsa muni, þar á meðal reiðufé hans, auk þess sem hann hafi verið handtekinn, framkvæmd líkamsleit á honum og fingraför tekin af honum. Þá hafi verið tekin af honum skýrsla hjá héraðssaksóknara eftir handtöku. Einnig hafi farið fram rannsókn á fjármálum og símagögnum stefnanda ásamt því sem eignarhlutir hans í þremur félögum hafi verið kyrrsettir að kröfu héraðssaksóknara. Stefnandi hafi verið í varðhaldi á meðan dómari tók sér frest til að úrskurða um kröfu lögreglu um gæsluvarðhald yfir honum en þeirri kröfu hafi verið hafnað með úrskurði 12. apríl 2016.
19. Stefnandi byggir á því að þær þvingunaraðgerðir sem gripið var til gagnvart honum hafi verið óþarfar og að ekki hafi verið gætt meðalhófs. Jafnvel megi segja að gripið hafi verið til þeirra að ósekju, enda hafi sakarefnið hverfst um meint skattalagabrot og bókhald félags þar sem allt hafi „verið fært“ og fyrir hafi legið upplýsingar um alla banka-reikninga félagsins og fjárreiður þess félags. vísar stefnandi í þessu sambandi til 3. mgr. 71. gr. stjórnarskrárinnar.
20. Stefnandi byggir á því að ekki sé til að dreifa neinum skilyrðum til að lækka eða fella niður bætur á grundvelli síðari málsliðar 2. mgr. 246. gr. laga nr. 88/2008. Stefnandi hafi verið samvinnufús allt frá upphafi og hafi með engu móti gefið tilefni til umræddra þvingunaraðgerða héraðssaksóknara.
21. Stefnandi byggir á því að aðgerðir gegn honum hafi brotið gegn friðhelgi einkalífs hans, sem njóti verndar 71. gr. stjórnarskrárinnar, auk þess sem haldlagning fjármuna og kyrrsetning eignarhluta í félögum og eignum þessara sömu félaga hafi falið í sér brot gegn eignarrétti hans, sbr. 72. gr. stjórnarskrárinnar.
22. Þá er á því byggt að á málsmeðferð í málinu hafi orðið óútskýrðar tafir en stefnandi hafi legið undir grun frá 12. apríl 2016 til 1. desember 2021, eða í fimm ár og ríflega sjö mánuði. Stefnandi byggir á því að samkvæmt 1. mgr. 70. gr. stjórnarskrárinnar beri öllum réttur til að fá úrlausn vegna gruns um refsiverða háttsemi innan hæfilegs tíma fyrir óháðum og óhlutdrægum dómstóli, sbr. einnig 1. mgr. 6. gr. mannréttindasáttmála Evrópu, sbr. lög nr. 62/1994. Byggir stefnandi á því að þau ákvæði taki, eftir orðanna

hljóðan, aðeins til meðferðar máls fyrir dómi en hafi hins vegar verið skýrð svo að þau gildi ekki síður um málsmeðferðina á rannsóknarstigi, sbr. dóm Hæstaréttar 9. október 2003 í máli nr. 112/2003. Byggir stefnandi á því að hinn óhóflegi dráttur, sem ekki hafi verið skýrður með neinum hætti, sé í andstöðu við framangreind lagaákvæði. Sé gerð krafa um miska vegna óþarfa dráttar, sbr. b-lið 1. mgr. 26. gr. skaðabótalaga nr. 50/1993, með vísan til þess að hann feli í sér brot á friði og æru stefnanda.

23. Þá hafi stefnandi leitað sér aðstoðar vegna heilsubreysts í kjölfar aðgerða rannsóknar- og ákærvaldsins á hendur honum en hann hafi m.a. átt í erfiðleikum vegna svefns. Það hafi hvílt þungt á stefnanda að liggja undir grun þann langa tíma sem hann hafði stöðu sakbornings í málinu og hafi sú upplifun haft mjög neikvæð áhrif á líðan hans og á þá sem standi honum næst. Feli aðgerðir rannsóknar- og ákærvaldsins í sér brot á friði og æru stefnanda og sé því einnig gerð krafa um miska vegna þess, sbr. b-lið 1. mgr. 26. gr. skaðabótalaga.
24. Við munnlegan málflutning féll stefnandi frá kröfu um vexti samkvæmt 8. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu sem höfð var uppi í stefnu. Aftur á móti er krafist dráttarvaxta samkvæmt 1. mgr. 6. gr., sbr. 9. gr., sömu laga frá 19. febrúar 2023, er mánuður var liðinn frá því að hann beindi kröfu sinni til embættis ríkislögmans, til greiðsludags.
25. Varðandi kröfu um málskostnað er vísað til 1. mgr. 130. gr. laga nr. 91/1991 og laga nr. 50/1988 um virðisaukaskatt varðandi kröfu um virðisaukaskatt á tildæmdan málskostnað.

III. Helstu málsástæður og lagarök stefnda

26. Stefndi mótmælir málsástæðum og málatilbúnaði stefnanda í öllum meginatriðum sem röngum, órökstuddum og ósönnuðum. Stefndi byggir á því að skilyrði bótaskyldu á grundvelli b-liðar 1. mgr. 26. gr. skaðabótalaga nr. 50/1993 séu ekki uppfyllt. Þá verði um bótaskyldu stefnda gagnvart stefnanda ekki byggt á 246. gr. laga nr. 88/2008 um meðferð sakamála, enda verði ekki annað séð en að stefnandi hafi sjálfur valdið þeim þvingunaraðgerðum sem honum var gert að sæta undir rannsókn málsins, sbr. síðari málslið 2. mgr. 246. gr. laga nr. 88/2008.
27. Í dómaframkvæmd hafi lögmæti þvingunaraðgerða við rannsókn sakamála ekki verið talið skipta máli við mat á bótaskyldu samkvæmt 246. gr. laga nr. 88/2008 séu bótaskilyrðin í 1. mgr. ákvæðisins fyrir hendi. Þannig hafi það ekki verið talið skipta máli hvort lögmæt skilyrði hafi brostið til aðgerða sem hafi haft í för með sér tjón eða að ekki

hafi verið nægilegt tilefni til að grípa til þeirra eða þær farið fram á óþarflega hættulegan, særandi eða móðgandi hátt.

28. Allt að einu byggir stefndi á því að þær aðgerðir sem gripið hafi verið til gagnvart stefnanda og krafist sé miskabóta vegna hafi verið í samræmi við heimildir laga um meðferð sakamála. Fullt tilefni hafi verið til aðgerðanna og hafi framganga ákærvaldsins og skattyfirvalda í tengslum við rannsókn málsins verið í fullu samræmi við skráðar og óskráðar réttarreglur sem þar um gilda. Játa verði fulltrúum ákærvaldsins ákveðið svigrúm við val á því hvaða aðgerðir séu nauðsynlegar til að upplýsa sakamál þegar rökstuddur grunur sé fyrir hendi. Engar þær aðgerðir sem stefnandi hafi þurft að þola undir rannsókn málsins geti talist hafa verið ólögmetar eða ómannúðlegar. Öndverðum fullyrðingum í stefnu sé mótmælt sem röngum og ósönnuðum.
29. Eins og sakir hafi staðið þegar rannsókn málsins hófst hafi stefnandi verið eini skráði fyrirsvarsaður B hjá fyrirtækjaskrá. Rökstuddur grunur hafi verið uppi um umfangsmikil og alvarleg brot í starfsemi þeirri sem félagið hafði ástundað. Verði ekki annað séð en að það hafi verið eðlileg og nærtæk ráðstöfun að handtaka stefnanda til að tryggja návist hans og til að aftra því að hann gæti með einum eða öðrum hætti hindrað framgang rannsóknarinnar. Stefnandi hafi sætt hefðbundinni öryggisleit í tengslum við handtökuna sem samkvæmt hefðbundinni dómaframkvæmd valdi ekki miska umfram það sem almennt leiði af handtöku. Engin líkamsleit önnur hafi verið framkvæmd á stefnanda.
30. Stefndi byggir jafnframt á því að aðrar þær aðgerðir sem stefnandi hafi mátt sæta, þ.e. kyrrsetning eigna og skoðun bankagagna, verði að teljast eðlilegar og í fullu samræmi við meðalhóf þegar litið sé til eðlis og umfangs þeirra brota sem stefnandi sætti rannsókn vegna.
31. Stefnandi hafi ekki verið látinn sæta gæsluvarðhaldi og engin rök standi til þess að sú ákvörðun að krefjast gæsluvarðhalds yfir honum sé álitin bótaskyld háttsemi starfsmanna stefnda, hvorki á grundvelli hinnar hlutlægu bótareglu laga nr. 88/2008 né b-liðar 1. mgr. 26. gr. skaðabótalaga.
32. Stefndi mótmælir því sem röngu og ósönnuðu að stefnandi hafi sætt símahlustun. Sími stefnanda hafi ekki verið hleraður undir rannsókn málsins.
33. Fyrir liggi að stefnandi hafi verið borinn sökum í sakamáli og sætt þvingunaraðgerðum samkvæmt þeim köflum laga nr. 88/2008 sem getið er í 2. mgr. 246. gr. laganna. Mál hans hafi síðar verið fellt niður með vísan til 145. gr. laga nr. 88/2008. Að því leyti séu

skilyrði 1. mgr. 246. gr. laga nr. 88/2008 uppfyllt. Stefndi krefst engu að síður sýknu af bótakröfu stefnanda vegna þessara aðgerða með vísan til ákvæðis síðari málsliðar 2. mgr. greinarinnar um heimild til að fella niður bætur til sakbornings í þeim tilvikum þar sem hann hefur sjálfur valdið eða stuðlað að aðgerðunum gegn sér.

34. Samkvæmt 4. mgr. 116. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála hafi dómur Landsréttar í máli nr. 247/2023 fullt sönnunargildi um þau málsatvik sem í honum greinir þar til hið gagnstæða er sannað. Af því leiði að fyrir liggi sönnun um að fjármunir af reikningum B hafi, ýmist með millifærslum eða reiðufjárúttektum, runnið til greiðslu tilhæfulausra reikninga svo sem nánar greini í niðurstöðu dómsins.
35. Samkvæmt endanlegum dómi Landsréttar 13. mars 2025 í máli nr. 533/2023 liggi fyrir að stefnandi hafi tekið út 14.230.356 krónur í reiðufé af reikningum B á árunum 2012 til 2015 án þess að geta gert grein fyrir því með hvaða hætti fjármunirnir voru nýttir í þágu rekstrar félagsins. Úttektirnar hafi því talist í andstöðu við 1. mgr. 79. gr. laga nr. 138/1994.
36. Stefndi byggir á því að allar þær aðgerðir sem stefnandi hafi mátt sæta undir rannsókn sakamálsins hafi verið fyrirsjáanleg og sennileg afleiðing af framangreindri ólögmatrí háttsemi hans sjálfs. Þá verði að líta til þess að á þeim tíma sem rekstur félagsins og bókhald var með þeim hætti sem greinir í dómum Landsréttar í málum nr. 247/2023 og 533/2023 hafi stefnandi verið einn af fyrirsvarsmönnum þess. Af þessu tvennu leiði að skilyrði síðari málsliðar 2. mgr. 246. gr. laga nr. 88/2008 til að fella niður bætur til hans séu uppfyllt.
37. Stefndi mótmælir einnig að slíkur dráttur hafi orðið á rannsókn málsins að sakarskilyrði b-liðar 1. mgr. 26. gr. skaðabótalaga geti talist uppfyllt. Til þess að til bótaskyldu geti komið á grundvelli ákvæðisins þurfi stefnandi að sýna fram á að starfsmenn stefnda hafi með háttsemi sinni brotið gegn frelsi hans, friði, æru eða persónu af ásetningi eða verulegu gáleysi. Einfalt gáleysi nægi ekki. Stefndi byggir á því að stefnandi hafi ekki sýnt fram á að málsmeðferðartíminn frá upphafi rannsóknar þar til málið var fellt niður á hendur honum verði rakinn til saknæmrar háttsemi einhvers sem stefndi geti borið vinnuveitendaábyrgð á. Verði við mat á þessu ekki framhjá því litið að rannsókn málsins hafi verið umfangsmikil að gögnum og beinst gegn mörgum sakborningum og mörgum félögum. Ekkert í málinu bendi til að það hafi tafist verulega meira en almennt gerist um sambærileg mál.

38. Í þessu sambandi og í tilefni af málatilbúnaði í stefnu er sérstaklega á það bent að kyrrsetning á eignarhlut stefnanda í þremur einkahlutafélögum hafi einungis leitt til þess að hann gat ekki ráðstafað hlutunum til annarra aðila. Aðrar kyrrsettar eignir hafi ekki verið í persónulegri eigu stefnanda og geti hann því ekki átt bótarétt vegna þeirra sérstaklega. Allt að einu hafi kyrrsetning á eignum félaganna ekki haft áhrif á rekstrargrundvöll þeirra enda hafi þau áfram haldið umráðum og nýtingarrétti yfir hinum kyrrsettu eignum. Kyrrsetningin ein og sér hafi því ekki leitt til þess að félögin yrðu ekki starfrækt með eðlilegum hætti. Enginn miski hafi hlotist af kyrrsetningunni. Þá verði ekki séð að sérstakur miski hafi hlotist af haldlagningu fjármuna í hans eigu sem öllum hafi verið skilað. Stefnandi hafi ekki sætt skoðun farsímagagna.
39. Stefndi mótmælir málsástæðum stefnanda um að brotið hafi verið gegn ákvæðum stjórnarskrár og mannréttindasáttmála Evrópu við rannsókn sakamálsins á hendur honum enda hafi lagaskilyrði verið uppfyllt varðandi allar þær aðgerðir sem gripið hafi verið til og framkvæmd þeirra verið með lögmætum hætti.
40. Varakröfu sína um lækkun á dómkröfum stefnanda byggir stefndi á öllum sömu málsástæðum og raktar eru hér að framan varðandi sýknu. Þá er fjárhæð kröfu stefnanda mótmælt sem allt of hári og í engu samræmi við dómaframkvæmd og lyktir sambærilegra mála. Stefnandi hafi engin gögn lagt fram sem sýni fram á að miski hans sé meiri en almennt hljótist af sambærilegum aðgerðum.
41. Þar sem fallið hefur verið frá vaxtakröfu stefnanda samkvæmt 8. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu er óþarft að rekja hér mótmæli stefnda við þeirri kröfu.
42. Til stuðnings málskostnaðarkröfu vísar stefndi til ákvæða XXI. kafla laga nr. 91/1991.
43. Við munnlegan málflutning var af hálfu stefnda mótmælt sem nýrri og of seint fram kominni málsástæðu því sem fram kom í fyrri ræðu lögmanns stefnanda og laut að því að aðgerðir lögreglu hafi ekki samræmst meðalhófsreglum.

IV. Niðurstaða

44. Í upphafi ber að hafna framangreindum mótmælum stefnda um tiltekna of seint fram komna málsástæðu, enda fólu umrædd ummæli lögmanns stefnanda ekki í sér annað en mótmæli við málsástæðu í greinargerð stefnda um að fella bæri niður eða lækka bætur á grundvelli síðari málsliðar 2. mgr. 246. gr. laga nr. 88/2008. Þeirri málsástæðu stefnda þurfti ekki að svara fyrirfram í stefnu og telst því ekki um of síðbúin mótmæli að ræða.
45. Samkvæmt 1. mgr. 246. gr. laga nr. 88/2008 á maður sem borinn hefur verið sökum í sakamáli rétt til bóta ef mál hans hefur verið fellt niður eða hann verið sýknaður með

endanlegum dómi án þess að það hafi verið gert vegna þess að hann væri talinn ósak-
hæfur. Ágreiningslaust er að þetta skilyrði laganna telst uppfyllt í máli þessu, enda var
mál vegna rannsóknar lögreglu fellt niður á hendur stefnanda 1. desember 2021. Þá er
ágreiningslaust að stefnandi sætti tilteknum þvingunaraðgerðum sem falla undir þá kafla
laga nr. 88/2008 sem getið er í 2. mgr. 246. gr. laganna. Er umfang þeirra jafnframt orðið
óumdeilt með málflutningsyfirlýsingu lögmanns stefnanda, utan þess að deilt er um hvort
kyrrsetning bifreiða í eigu félags sem stefnandi mun hafa átt hlut í teljist þvingunaraðgerð
sem hafi beinst gegn stefnanda sjálfum. Er að því leyti einnig uppfyllt skilyrði fyrri
málsliðar 2. mgr. greinarinnar. Ágreiningur stendur hins vegar um það hvort stefnandi
hafi valdið eða stuðlað að framangreindum aðgerðum lögreglu, þannig að heimild standi
til að fella niður eða lækka bætur til hans, sbr. síðari málslið 2. mgr. greinarinnar. Þá er
deilt um það hvort slíkur dráttur hafi orðið á meðferð málsins að stefnanda beri réttur til
miskabóta samkvæmt b-lið 1. mgr. 26. gr. skaðabótalaga nr. 50/1993.

46. Réttur manna til skaðabóta vegna frelsissviptingar að ósekju er varinn af 5. mgr. 67. gr.
stjórnarskrárinnar og 5. mgr. 5. gr. mannréttindasáttmála Evrópu, sbr. lög nr. 62/1994. Í
ljósi meginreglunnar um bótarétt sakaðra manna við þær aðstæður sem lýst er í 246. gr.
laga nr. 88/2008, sem felur í sér hlutlæga bótareglu, ber að skýra þröngt heimild sama
lagaákvæðis til að fella niður bætur eða lækka þær vegna þess að maður hafi valdið þeim
eða stuðlað að þeim sjálfur. Ber stefndi sönnunarbyrði fyrir því að stefnandi hafi valdið
eða stuðlað að þeim aðgerðum sem hann reisir kröfu sína á, í samræmi við hina almennu
reglu skaðabótaréttar um meðábyrgð tjónþola. Til þess að svo verði talið þurfa tvö skil-
yrði að vera uppfyllt, eins og ítrekað hefur komið fram í dómaframkvæmd, sbr. t.d. dóm
Landsréttar 16. desember 2022 í máli nr. 599/2021. Hið fyrra er að orsakatengsl séu milli
háttsemi sakbornings og þeirrar þvingunarráðstöfunar sem hann mátti sæta. Hið síðara
er að þvingunarráðstöfun þurfi að vera fyrirsjáanleg afleiðing háttsemi sakbornings.
47. Í grunninn byggir stefndi á því að stefnandi hafi stuðlað að þeim þvingunarúrræðum sem
hann var beittur með þeirri háttsemi sem leiddi til þess að hann var dæmdur til að greiða
þrotabúi B ríflega 14 milljónir króna í skaðabætur með dómi Landsréttar í máli nr.
533/2023. Samkvæmt dóminum var um að ræða fjölda úttekta hans af reikningum
félagsins á árabílinu 2013 til 2015 sem virtar voru sem ólögmetar lántökur, sbr. 79. gr.
laga nr. 138/1994, þar sem stefnanda, sem var stefnt í því máli, tókst ekki að sanna annað.
Jafnvel þótt orsakatengsl yrðu talin fyrir hendi verður stefndi að bera hallann af því að
ósannað er að þær þvingunaraðgerðir sem stefnandi var beittur á árinu 2016 teljist fyrir-

sjáanleg afleiðing af þeirri háttsemi. Ekki er á því byggt að hann hafi með öðrum hætti stuðlað að þeim þvingunarúrræðum sem hann var beittur. Eins og fyrr sagði er um undantekningu frá meginreglu um bótarétt sakaðra manna að ræða, samkvæmt hlutlægi bóta-reglu. Því þykja ekki skilyrði til þess að beita heimildarákvæði síðari málsliðar 2. mgr. 246. gr. til að fella niður eða lækka bætur til stefnanda. Verða stefnanda því dæmdar miskabætur á grundvelli hinnar hlutlægu bótareglu vegna þeirra þvingunaraðgerða sem óumdeilt er að hann sætti. Að umfangi þess verður vikið síðar.

48. Frá því að stefnandi var handtekinn í apríl 2016 þar til lögreglumálið var fellt niður gagnvart honum 1. desember 2021 liðu rúmlega fimm og hálf ár. Töldu dómstólar á báðum dómstigum í landsréttarmáli nr. 247/2023, þar sem ákæra hafði verið gefin út í október 2021 á hendur öðrum sem sættu rannsókn vegna málsins, um verulegan og óútskýrðan drátt á málinu að ræða. Verður það lagt til grundvallar hér og jafnframt að í ljósi málsatvika hafi sá dráttur vegið að persónu og æru stefnanda. Þykja því uppfyllt skilyrði b-liðar 1. mgr. 26. gr. skaðabótalaga til þess að dæma stefnanda miskabætur vegna þess dráttar sem varð í meðförum rannsóknaraðila og ákærvalds í málinu.
49. Því fer fjarri að fjárhæð miskabóta samkvæmt aðalkröfu stefnanda sé í hóf stillt, miðað við dómaframkvæmd, og verður henni því hafnað en bætur verða dæmdar að álitum í samræmi við varakröfu stefnanda.
50. Samkvæmt framanrituðu verða stefnanda dæmdar miskabætur samkvæmt 246. gr. laga nr. 88/2008 vegna allra þeirra þvingunarúrræða sem hann sætti vegna málsins og falla undir viðeigandi kafla laga nr. 88/2008, þ.e. vegna handtöku, afnáms bankaleyndar, haldlagningar fjármuna og tveggja farsíma og kyrrsetningar á 50% eignarhluta hans í þremur félögum. Aftur á móti verður ekki séð að kyrrsetning bifreiða í eigu félagsins C, sem stefnandi mun hafa átt hlut í, verði með réttu virt stefnanda til miska. Þá verða stefnanda dæmdar miskabætur á grundvelli b-liðar 1. mgr. 26. gr. skaðabótalaga vegna þess verulega og óútskýrða dráttar sem varð á rannsókn og útgáfu ákæru. Þykja miskabæturnar hæfilega ákveðnar að álitum í einu lagi, með hliðsjón af dómaframkvæmd, að fjárhæð 400.000 krónur.
51. Dráttarvaxtakrafa stefnanda styðst við þau ákvæði laga nr. 38/2001 sem greinir í stefnu og hefur henni ekki verið sérstaklega andmælt. Verða miskabætur því dæmdar með dráttarvöxtum eins og krafist er.
52. Eftir atvikum þykir rétt að málskostnaður milli aðila falli niður, sbr. 3. mgr. 130. gr. laga nr. 91/1991. Stefnandi nýtur gjafsóknar í málinu samkvæmt gjafsóknarleyfi, útgefnu 7.

maí 2026. Samkvæmt 1. mgr. 127. gr. laga nr. 91/1991 greiðist allur gjafsóknarkostnaður úr ríkissjóði, þ.m.t. málflutningsþóknun lögmanns hans, sem þykir hæfilega ákveðin eins og í dómsorði greinir, eftir efni og umfangi málsins og með nokkurri hliðsjón af tíma- yfirliti lögmannsins. Jafnframt er litið til þess að samhliða máli þessu flutti sami lög- maður annað samkynja mál vegna í meginatriðum sama sakarefnis. Samkvæmt dóm- venju er ekki tekið tillit til virðisaukaskatts við ákvörðun gjafsóknarþóknunar.

53. Ingólfur Vignir Guðmundsson lögmaður flutti málið fyrir stefnanda og Ásta Sóllilja Sigurbjörnsdóttir lögmaður fyrir stefnda. Hildur Briem héraðsdómari kveður upp dóm þennan.

Dómsorð:

Stefndi, íslenska ríkið, greiði stefnanda, A, 400.000 krónur í miskabætur, auk dráttarvaxta samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 frá 19. febrúar 2023 til greiðsludags.

Málskostnaður milli aðila fellur niður.

Gjafsóknarkostnaður stefnanda greiðist úr ríkissjóði, þ.m.t. málflutningsþóknun lögmanns hans, Ingólfs Vignis Guðmundssonar, 700.000 krónur.

Hildur Briem